

EXAMENSARBETE

Hösten 2005

Lärarytbildningen

Utagerande barn i förskolan

Författare

Catarina Deutsch
Belinda Gunnarsson

Handledare

Lena Franzen

Utagerande barn i förskolan

Abstract

Vårt examensarbete handlar om utagerande barn i förskolan. Syftet med arbetet var att undersöka förskollärares uppgifter om hur utagerande barns vardag är i förskolan och hur förskolans och föräldrarnas samspel fungerar. Vi ville även undersöka hur de uppger att förskollärarna och barnen i barngruppen bemöter utagerande barn, men också vilken betydelse de uppger att leken har för att kunna stärka dessa barn och lära dem att bli delaktiga i verksamheten och lita på sig själva.

Vi använde oss av kvalitativ undersökning när vi gjorde våra intervjuer i förskolor i två kommuner i Blekinge. När vi analyserade våra intervjuer fokuserade vi på innehållet utifrån de frågor vi ställt i frågeställningen.

I resultatredovisningen presenterade vi vad som kommit fram i vår kvalitativa undersökning genom intervjuerna vi genomfört.

Ämnesord: förskolan, föräldrarollen, leken, samspel, självkänsla och utagerande barn

INNEHÅLL

INNEHÅLL.....	3
1 Inledning.....	5
1.1 Bakgrund.....	5
1.2 Syfte.....	5
1.3 Frågeställningar.....	5
1.4 Disposition.....	6
2. Litteraturgenomgång.....	7
2.1 Styrdokument.....	7
2.2 Utagerande barn.....	7
2.2.1 Kännetecken.....	7
2.2.2 Belöning och bestraffning.....	8
2.3 Förskolans förhållningssätt.....	9
2.3.1 Öka barnens tillit.....	9
2.3.2 Stärka barnets självkänsla.....	10
2.3.3 Bemöta utagerande och aggressivitet.....	11
2.4 Föräldrarollen.....	13
2.5 Leken.....	14
2.5.1 Två forskares tankar kring lek.....	15
2.6 Olika teorier om barns utveckling.....	15
2.6.1 Kognitivismen.....	16
2.6.2 Sociokulturellt perspektiv.....	16
2.6.3 Utvecklingspsykologi.....	17
3. Empirisk del.....	19
3.1 Datainsamlingsmetod.....	19
3.2 Val av undersökningsgrupp.....	20
3.3 Genomförande.....	20
3.4 Bearbetning.....	21
3.5 Tillförlitlighet och kritiskt tänkande.....	21
3.6 Etiska överväganden.....	22
4 Resultat.....	23
4.1 Kännetecken för utagerande barn.....	23
4.2 Förskollärarnas tankar om hur vanligt det är med utagerande barn i förskolan.....	23
4.3 Att arbeta och stärka de utagerande barnen.....	24
4.4 Barnets negativa kontra positiva sidor.....	24
4.5 Förskollärarnas hantering av aggressivt beteende.....	24
4.6 Utagerande barns samspel med andra barn.....	25
4.7 Utagerande barns sätt att hantera sin situation.....	25
4.8 Förskollärarnas bemötande av föräldrarna.....	25
4.9 Förskollärarnas sätt att ge positiv/negativ kritik.....	26
4.9.1 Sammanfattning av resultat.....	26
5 Diskussion.....	28
5.1 Metoddiskussion.....	31
6 Sammanfattning.....	33
7 Källförteckning.....	35
Bilaga 1 Intervjufrågor om utagerande barn	

1 Inledning

Alla barn är olika och därför vi kan inte behandla alla barn likadant utan de måste få utvecklas efter sina förutsättningar. Folkman (1998) tar upp att det finns många utagerande barn i förskolan som ofta blir felbedömda på grund av sitt aggressiva beteende. Det är viktigt att lyfta fram dessa barnens positiva egenskaper för att kunna stärka deras självkänsla. Pedagogerna som arbetar på förskolan kan känna att de är maktlösa och otillräckliga i sitt bemötande med dessa barn. Därför behöver vi kunskap för att kunna bemöta dessa barn utifrån deras behov.

1.1 Bakgrund

Vi är två studenter som går termin sju i Lärarutbildningen på Högskolan i Kristianstad.

Vår inriktning lek, utvecklande och lärande vänder sig till de yngre barnen i åldrarna noll till sex år i förskolan. Vårt intresse att skriva om utagerande barn fick vi när vi gick specialiseringen Pedagogisk mångfald utifrån ett specialpedagogiskt perspektiv, 20 poäng. Vi kände att det ämnet väckte vårt intresse och var något vi kunde skriva ett examensarbete om. Dessa barn kommer vi alla att möta i vårt arbete och vi vill ha fördjupad kunskap om de aggressiva barnen för att kunna bemöta dem på bästa sätt. Med utagerande barn menar vi de barn som är väldigt aggressiva och ses som bråkstakar. Dessa barn har svårt i det sociala samspelet med vuxna och barn. Vi tar upp mer om detta i litteraturgenomgången.

1.2 Syfte

Vårt syfte med detta arbete är att undersöka genom litteratur och intervjuer hur de utagerande barnen uppges bli bemötta av förskolepersonalen och hur samspelet med andra barn uppges fungera, vad förskolepersonalen anser sig kunna göra för att stärka dessa barns självkänsla och tillit, så att de kan bygga upp sin egen identitet och känna sig som någon som inte bara slåss och bråkar hela tiden. Vi vill veta hur förskolans och föräldrarnas samspel kring barnen fungerar.

1.3 Frågeställningar

Hur uppges förskolepersonalen att de bemöter utagerande barn?

Vilka uppfattningar uttrycker personalen om lekens betydelse för utagerande barns samspel med andra barn?

Hur uppges personalen att de kan stärka dessa barns självkänsla och tillit?

Vad uppges personalen är viktigt i deras samspel med föräldrarna?

1.4 Disposition

Vi har lagt upp vårt arbete med en litteraturgenomgång som först tar upp förskolans styrdokument och sedan går in på vad som kännetecknar utagerande barn. Vidare går vi in på förskolans förhållningssätt, föräldrarollen och leken. Litteraturgenomgången avslutas med olika teorier om barns utveckling. Vi beskriver utifrån relevant litteratur som vi har läst i detta ämne. I den empiriska delen presenterar vi hur vi har gått tillväga under vår undersökning. Vi redovisar sedan våra resultat av vår undersökning som är intervjuer med tio förskollärare om utagerande barn. Efter detta kommer en diskussion och sammanfattning.

2. Litteraturgenomgång

I litteraturgenomgången skriver vi utifrån relevant litteratur om utagerande barn och dess kännetecken, förskolans förhållningssätt, om att öka barns tillit och stärka barnets självkänsla. Att bemöta utagerande och aggressivitet och föräldrarnas roll för barnen samt lekens betydelse för de utagerande barnen för att de ska bli mer delaktiga i förskolans verksamhet.

2.1 Styrdokument

Förskolan fick sin första läroplan *Lpfö 98* (Utbildningsdepartementet, 1998) vilket innebar att skolan är ett samlat utbildningssystem för barn där förskolan utgör grunden. Läroplanen är en utfärdad förordning gjord av regeringen med bindande föreskrifter som ska styra förskolan.

Det står i läroplanen att förskolans uppdrag är att lägga grunden för ett livslångt lärande. Där ska även barnen möta en pedagogisk verksamhet där omsorg, fostran och lärande blir en helhet. Förskolan ska främja lärande och lärandet ska baseras på samspel mellan vuxna och barn och av att barnen lär av varandra. I avsnittet om utveckling och lärandets mål och riktlinjer står det att verksamheten ska stimulera och utmana barnets utveckling och lärande, stärka barnets intresse för att lära och erövra nya erfarenheter samt lust att lära ska styra den pedagogiska verksamheten. Läroplanen betonar att barns lärande på förskolan ska utgå ifrån barnen. Det är deras upptäckarlust, forskande och undersökande som ger barnen kunskap. Det handlar inte om att barnen ska lära sig olika fakta utan barnen ska förstå sammanhanget mellan färdighet och omvärld och det gör barnen genom leken. I läroplanen står det att förskolan ska utgöra en trygg miljö som lockar barnen till lek och aktivitet och även om lekens betydelse för barn och deras utveckling samt lärande (*Lpfö 98*).

2.2 Utagerande barn

Det här avsnittet tar upp de vanligaste kännetecknen för utagerande barn och hur beteendet kan bemötas. Många utav dessa barn är aggressiva och det beteendet möter andra barn och vuxnas av. Belöning och bestraffning och dess betydelse för barnen och deras beteende tas också upp.

2.2.1 Kännetecken

Enligt Folkman (1998) så är barn som beskrivs som utagerande de barn som stör ordningen på förskolan och lämnar efter sig gråtande kamrater och arga, förtvivalade vuxna. Dessa barn kan man inte vänta med och tänka: "I morgon gör vi något åt saken." Det krävs att man omedelbart ger gensvar.

Några av dessa barn har stora brister i sin självuppfattning, andra har utvecklats normalt, men en kris eller kränkning kan få dem att reagera med ilska och aggressivitet. I några fall finns en medfödd sårbarhet som t.ex. DAMP, ADHD eller Asperger som det benämns idag (Folkman, 1998).

Raundalen (1996) menar att alla aggressioner har ett gemensamt drag och det är att skada andra, målet är att det ska göra ont. Begreppet aggression beskrivs att det är varje form av beteende som syftar till att skada någon fysiskt eller psykiskt. Folkman (1998) anser att det är mycket mer än detta som hör till aggressionen som till exempel att flera av dessa barn har svåra familjesituationer och tragiska händelser som hänt dem och har svårt att hålla sorg och ilska inom sig. De har ofta svårt att handskas med känslor.

Angelöw & Jonsson (2000) beskriver att ilskan som dessa barn känner inte alltid behöver vara riktad mot orsaken till frustrationen. Ilskan kan förskjutas till ett annat objekt eller en situation som är mera acceptabel. Ett barn som är arg kan till exempel förstöra en leksak när det egentligen är arg på föräldrarna. Han menar också att våld föder våld, om föräldrarna agerar aggressivt så gör barnen det också. Slutsatsen är då att det blir ett inlärt beteende.

Det är viktigt att föräldrarna vet skillnaden mellan ilska och aggressioner anser Raundalen (1996). Ilska är en känsla barnet har som kan ses i ansiktet, höra på rösten och som kan synas tydligt i kroppsspråket. Så länge uttrycksformerna inte drabbar någon annan som att såra eller skada någon har de inte gjort någon aggressivhandling.

2.2.2 Belöning och bestraffning

När ett barn utvecklar ett negativt, aggressivt beteende för att de ska få sin vilja igenom ska man ta bort belöningarna för det beteendet tycker Raundalen (1996). Han menar att föräldrarna behöver vägledning i att de ökar sannolikheterna för ett negativt beteende om barnet får positiv utdelning av detta. Denna känsla av att vinster har lett barnet ur ett aggressivt beteende kan leda till att de känner en berusad maktkänsla. Aggressionen blir då en vän. Barnets aggressioner ska inte ge belöningseffekter.

Säljö (2003) tar upp Skinners utgångsobservationer och han menar precis som Raundalen att en individ tenderar att upprepa ett beteende om det resulterar i positiv belöning.

Om ett beteende inte förstärks genom positiv belöning tenderar detta att bli mindre och mindre och till slut helt försvinna. En belöning förstärker alltså ett beteende.

Raundalen (1996) menar även att om det ska delas ut en bestraffning är det viktigt att barnet vet att det straffas för sitt aggressiva beteende. Det är också viktigt att man ser till att straffet inte anses som mycket orättvist. Detta kan förebyggas genom att lyssnar på barnets version innan straffet bestäms.

2.3 Förskolans förhållningsätt

Det här avsnittet handlar om hur vi som pedagoger ska kunna öka barnens tillit omvärlden och vikten av att stärka barnens självkänsla och bemöta utagerande och aggressivitet samt föräldrarnas roll för de utagerande barnen.

2.3.1 Öka barnens tillit

Folkman (1998, s 96) anser att det är viktigt att utagerande barn möter vuxna som visar att: "Här bryr vi oss om dig i alla fall." Det är viktigt att skapa en relation till dessa barn. Många kan känna att de inte orkar med detta barn samtidigt som de tycker synd om det.

En kort berättelse om hur det kan kännas för personalen.

Om Tommy
"I början, herregud! Han var här tio timmar och fick ett utbrott i timmen. Minst! På vilan terroriserade han de andra så att de inte kunde sova. Vi fick dra ut hans madrass i ett annat rum. Han blev så ledsen, slog och grät och slog mig överallt och dunkade huvudet i väggen. När man ringde och sa att han hade vattkoppor tänkte man: "Åh ledigt en hel vecka!" Det är ju inte klokt att tänka så!" (Folkman, 1998, s 90)

Det är mammans grundläggande uppgift att ta barnet tätt intill sig så att det känner sig ett med världen. Där börjar tilliten. Men många av dessa utagerande barn känner sig inte som *ett* med världen utan de är i konflikt med den. Istället för att finnas en grundtrygghet så finns där en avgrund.

De utagerande barnen kan ha svårt att fästa sig vid en vuxen, de känner att de inte behöver någon och kan klara sig själva. Men de oroliga och splittrade barnen behöver vuxna som bryr sig och aldrig ger sig för att barnet ska känna en tillit till förskollärarna säger Folkman & Svedin (2003).

De utagerande barnen behöver ramar och att det finns någon som kan stoppa dem, som kan plocka ihop dem så de blir hela igen. De ser gärna andra, både barn och vuxna som motståndare. De laddar dem med sin egen aggressivitet genom vreden de väcker. Då har de svårt att hålla isär det som är deras egna känslor och vilka som är andras. Det är då viktigt att hjälpa barnet genom att vara tydlig och förutsägbar. Utagerande barnen behöver också en omtanke utan villkor (Folkman, 1998).

Samtidigt som det är viktigt att vara bestämd och konsekvent så handlar det mycket om det lilla barnets behov och nästan omätliga behov av närhet. Men ofta kan också dessa barn bli svartsjuka och ha svårt att dela med sig när de sitter i den vuxnes knä. För de flesta handlar det om omsorg, ramar och struktur i vardagen. Genom sitt beteende tvingar de fram en förutsägbarhet i de vuxnas bemötande. Tillit handlar framför allt att de vuxna står ut med dem och ser det lilla barnet i det arga barnets kropp. De behöver veta att de är omtyckta som de är och hur de än är (Wiking, 1991).

För att öka barnens tillit behövs

- vuxna som barnet kan knyta an till och som orkar med testandet och aggressiviteten.
- vuxna som ge barnet skydd och omsorg.
- en vardag som är förutsägbar och som har tydlig struktur och rytm.
- kroppskontakt och närhet.

Ur barnets perspektiv är tillit att:

- inte behöva vara på sin vakt hela tiden emot besvikelser och inbillade hot.
- ge efter för sin önskan att våga vara liten och beroende (Folkman, 1998).

2.3.2 Stärka barnets självkänsla

Folkman (1998) tar även upp att de flesta utagerade barn har dålig självkänsla. De vill till varje pris synas och detta bidrar till att deras beteende ofta då går överstyr. De får ofta kritik för sitt beteende och måste då försvara sin självbild ännu mer. Wiking (1991) tar upp att dessa barn tänker att jag är så elak och ingen kan tycka om mig. Då känner de att det är lika bra att vara så för de får någon form av uppmärksamhet även om den inte är positiv. Det är därför viktigt att personalen ser det som är bra och fint, hur litet det än är och också påpekar detta. Närheten är något som dessa barn inte får så mycket av hemma, därför är det bra att ge dessa

barn extra mycket kramar och närhet. Barnen saknar ofta närheten från när de var små, därför är det viktigt att leka och skoja som man gör med småbarn.

Att bekräfta barnets duglighet är ett vanligt sätt att medvetet stärka barnets självbild. Barnet är ofta två barn i samma kropp, den som gjorde andra illa och den som är snäll och duktig. Att stärka barnens självbild innebär att visa att barnet duger som det är, ge barnet mycket uppmärksamhet och visa och bekräfta saker som det klarar (Folkman & Svedin, 2003).

Furman (2004) tar upp vikten av begreppet - Jag kan för att stärka barns självkänsla. Det begreppet handlar inte om att barnen har problem utan att de ha färdigheter som de inte ännu inte vet om. Det innebär att med vuxna som känner barnet funderade över vilka färdigheter som barnet har för att hjälpa dem komma över sina problem. Något som också är viktigt är att kunna motivera barnet till att våga tillägna sig nya färdigheten och öva upp färdigheten för att sedan kunna visa upp att -jag kan och -jag har lärt mig det här och känner att det är duktigt på någonting. En positiv förstärkning till är om barnet får tillfälle att lära ut färdigheten till ett annat barn. Det gör att barnet känner att det kan och är duktigt på något det med.

2.3.3 Bemöta utagerande och aggressivitet

Folkman (1998) anser för att hindra att det ska gå snett för ett barn ska man ingripa så tidigt i barnets liv som möjligt. I dagens stora barngrupper är det svårt att vara uppmärksam och tillgänglig för att stoppa och gripa in i konflikter där vuxningripande är nödvändig. Det är då viktigt att man hittar sina egna knep och blir påhittig. Personalen blir ofta väldigt duktiga på detta att hitta enkla knep för att stoppa och avleda konflikter. Öhman (2003) menar att forumteater är en bra konfliktlösningsmetod. Detta är ett sätt att höja medvetenheten om konflikter och ansvaret att hantera dessa på ett sätt som inte skadar någon annan. Detta går ut på att barnen är betraktare och att förskollärarna t.ex. dramatiserar en konflikt och då får barnen själva komma med lösningar på hur man kan hantera situationen som har uppstått.

Utagerande barn är känsliga mot förmaningar och tillrättavisningar och framförallt av vuxna. Det gör att barnet inte knyter an till någon. För att förskolan ska kunna bli en trygg plats för barnet behöver barnet känna trygghet när det är där. Det är bra om förskolelärarna märkt om barnet valt att umgås mer med någon av personalen och att barnet kan knyta sig till den eller de personerna. På så sätt kan personalen arbeta med att samspel, regler och relationer så att barnet kan agera i grupp och för att stärka det (Wiking, 1991).

Nilzon (1999) tar upp betydelsen av gränssättning och överenskomna regler både i hem och förskola. Belöning och positiv förstärkning kan hjälpa barnet att ändra sina vanor. Vid gränssättning ska reglerna vara anpassade till barnens behov och vara rimliga. Gränserna kan ändras efter barnets ålder och hur barnet klarar att följa befintliga regler. Det är viktigt att vara konsekvent och förtydliga reglerna så barnet vet när reglerna har brutits men att även säga något positivt till barnet.

Folkman (1998) säger att konsekvenser behövs och påminnelse om vad som gäller, vad barnet får och inte får. Det är viktigt att markera till exempel att barnet får sitta vid ett bord som en slags bestraffning. De måste kunna ta följderna av sitt handlande. Man kan säga till barnet att det får vara arg, men att man inte får slåss. Ibland kan de utagerade barnens utbrott leda till att man måste tvångshålla dem tills de har lugnat ner sig och ofta leder detta till att de börjar gråta. Detta kan se aggressivt ut men när barnet har så starka känslor så kan det längta efter någon som lyckas hålla ihop det inre uppropet. Det är ofta ingen mening att prata om det som hände utan låta barnet hämta sig en stund och sedan kan man tillsammans försöka förstå det som hänt.

Förhållningssätt när barnen angriper andra

- stoppa, avleda och ingripa det.
- konsekvenser som är lätta att förstå.
- sätta sig in i barnets perspektiv, även när de handlar fel.
- klargöra vad skillnaden är mellan känslan och handlingen.

Förhållningssätt när barnen testar och protesterar

- undvika maktkampen med barnet.
- hitta en god balans mellan konsekvenserna och följsamheten.
- att alltid stå för det man har sagt.

Ta hand om barnens utbrott genom att

- acceptera utbrotten.
- att hålla barnet och uppmuntra gråten när barnet får utbrotten.
- aldrig glömma att trösta och krama barnet.
- prata efter om vad som hände (Folkman, 1998).

2.4 Föräldrarollen

Kimber (2000) skriver att föräldrarna är experter på sina barn och ingen utomstående vet mer om barnen än deras föräldrar. Därför är det viktigt att lyssna på vad föräldrarna säger och ta till vara på deras kunskap om sina barn. Det finns förskollärare som klagar på föräldrarna och säger att föräldrarna inte förstår hur deras barn är eller inte vill inse hur vilda de är. Det kan vara de förskollärarna som blir oense med föräldrarna, och barnen är solidariska mot sina föräldrar och på så sätt blir det ännu svårare att nå de barn som behöver det mest. Bland det viktigaste med att möta människor är att visa dem och deras åsikt och respekt som du skulle vilja bli bemött av dem.

Folkman (1998) tar upp problemet om föräldrar som inte vill se att deras barn har problem och är utagerande utan lägger skulden på förskolan och dess personal eller ignorerar problemet och säger att barn i den åldern är så. Många föräldrar till utagerande barn vet inte hur de kan få barnen att lyssna på dem och därför är det viktigt att personalen finns där som stöd till de föräldrar som vill ha hjälp eller bara att någon ska lyssna på dem och förstå deras situation.

Enligt Wiking (1991) är det i förskolan som föräldrar och förskollärare har mer kontinuerlig kontakt än vad de har i skolan. Det har att göra med den dagliga kontakt som föräldrar och förskollärare har på förskolan när barnen hämtas och lämnas. Då diskuteras vad som har gjorts under dagen och vad som hänt och på så sätt får föräldrar och förskollärare ett gemensamt ansvar att se till att barnen har det bra och utvecklas samt att föräldrarna har en bättre inblick i deras barns dag. Det är viktigt att de utagerande barnens föräldrar aktiveras och hjälper till i förskolans verksamhet för att de ska kunna känna sig välkomna. Uppgiften är inte viktig utan det som är viktigt är att alla föräldrar får känna att de är med och fyller en funktion. Det är upp till förskollärarna att ta initiativet till att alla föräldrar ska känna att de ger lika mycket till verksamheten.

Raundalen (1997) tar upp vikten i att en pedagog behöver finnas till hands för föräldrarna. Det handlar om att hjälpa föräldrarna att sätta upp rimliga gränser samt hur förskolan hanterar situationer som uppstår och hur de kan anpassas till hemmet. Det är viktigt att föräldrarna känner att de kan vända sig till personalen för att få hjälp och prata av sig. Folkman (1998) beskriver att en av förskollärarens uppgift på förskolan är att möta föräldrarna på deras nivå. Föräldrarna kan ha egna problem och då behöver förskolläraren närma sig föräldern på ett

stödande sätt och att det är samma person som finns där för föräldern för att det ska kännas tryggt för dem. Det kan även behövas att förskolepersonalen gör föräldrarna uppmärksamma på barnets omvårdnad och omsorg på ett bra sätt. Till exempel att påpeka att det börjar bli kallt ute och barnet behöver en ny jacka som är varm.

2.5 Leken

Under större delen av dagen i förskolan utgörs av barnens så kallade fria lek. Trots den stora betydelse den fria leken har för barns lärande och utveckling, så ligger pedagogernas fokus på den planerade verksamheten som till exempel samlingen och barnens lek då splittras ofta upp och avbryts för planerade aktiviteter (Ljung-Djärf, 2004).

Utagerande barn i åldern tre till fem år är ofta försenade i tal och har svårt att uttrycka vad de vill eller känner och är även hämmade i sin fantasi och lekutveckling. Barnen springer mest runt och är högljudda och har svårt att sitta still. Deras fantasier består oftast av skräckfigurer och våld, och de har svårt att skilja på vad som är verklighet och fantasi. De missförstår lätt och leken blir ofta skrämmande för dem. Utagerande barn behöver mycket hjälp med sin verklighetsorientering och förstå skillnaden mellan handling och impuls, även om vilka regler som gäller och varför och att de inte behöver handla utifrån allt de känner och tänker (Wiking, 1991).

Nilzon (1999) skriver att det är viktigt att alla vuxna som arbetar med barn lyssnar till vad barnen säger och ger barnen tillfälle att uttrycka sina känslor och detta genom att skapa en trygg miljö för barnen. Barnen behöver lära sig att sätta ord på sina känslor och att lära sig hantera dem. De vuxna kan leda leken och komma med förslag och delta i leken för att kunna ge ett så bra stöd till dem som möjligt.

Folkman (1998) tar upp att utagerande barn beter sig olika efter vilka konstellationer de är i. Det är i grupper med sina kamrater som utagerande barn har det besvärligast på grund av att de inte förstår lekens underförstådda regler eller hur samspelet med andra barn går till. Barnen blir osäkra och börjar bråka för att få kontakt med de andra barnen. Leken blir då destruktiv vilket gör att de utagerande barnen ofta blir gruppens syndabock.

Folkman (2003) tar upp att det bra om en vuxen är med i leken för att kunna hjälpa barnet undvika konflikter och förklara hur samspel och vad leken går ut på. Utagerande barn är

egocentriska och ser inte samspel och behöver en vuxen som hejdar honom/henne innan de springer in i grupp och tar över huvudrollen. De barnen behöver tillgång till en vuxen som förklarar vad de inte förstod och som kunde göra lekens innehåll överblickbar. Detta genom att finnas till hands och genom att kunna erbjuda barnet en lek som kan växa fram på ett mer begripligt sätt.

Kinge (2000) tar upp att det som betyder mest för barnen är vikten av att finnas där för dem oavsett om de är aggressiva eller om kärleksfulla och berätta för dem att de är omtyckta för den de är och inte bara det som de gör.

Folkman (2003) beskriver vikten av att kunna hantera leken. Ett barn som inte vet hur det ska agera i social lek måste man hjälpa barnet bli medvetet om lekens regler och olika koder. Det kan också handla om att förstå hur man kan vara en bra kamrat och att kunna dela med sig av leksaker och veta hur man tar sig in i leken utan att det blir bråk. Det är viktigt att ge barnen sådana verktyg så de förstår det samspel som finns mellan människor och göra detta genom att hjälpa dem förstå lekens mening.

2.5.1 Två forskares tankar kring lek

Den ryske psykologen Vygotskij såg leken som en skapande verksamhet. Han ansåg att leken var den viktigaste källan till utveckling av tanke, vilja och känsla, och därur utvecklas fantasin. Genom att ha olika roller i lek lär sig barn de sociala normer och moral vi har i samhället (Olofsson, 1987).

Den schweiziska psykologen Piaget utforskade barns språk och tankeutveckling utifrån ett biologiskt perspektiv. Han menar att barn lär sig genom handling, erfarenhet och samspel och i leken får barnen en möjlighet att pröva och bearbeta sina erfarenheter. Piaget menade att ju äldre barnet blir desto mer utvecklas en mer verklighetstrogen imitation av omgivningen och att leken avtar med ökad verklighetsanpassning (Granberg, 2004).

2.6 Olika teorier om barns utveckling

Det finns många olika teorier som tar upp hur barn och vuxna ser på omgivningen och samspel med varandra i olika situationer. Dom teorier som tas upp är kognitivismen, utvecklingspsykologi och sociokulturellt perspektiv. Anledningen att dessa teorier tas upp är att de beskriver barns intellektuella och sociala utveckling.

2.6.1 Kognitivismen

Kognitivism handlar om människans tänkande och handlande. Piaget använde sig av kognitiviskt syn som handlar om intellektuell utveckling och inläring. Enligt Piagets syn på utveckling är människan, barn som vuxen, i samspel med omgivningen genom processerna, assimilationen och ackommodationen. Assimilation innebär att vi tar in och registrerar hur omvärlden fungerar och är organiserad, att genom erfarenhet få bekräftat att saker och ting är som vi förväntade oss. Ackommodation är när det sker en förändring i vårt sätt att se på verkligheten. Att vi måste förändra vår syn på verkligheten för att kunna ta till ny information när det inte går som beräknat. Dessa processer ingår i alla handlingar som där det nya tolkas till den gamla erfarenheten och den gamla erfarenheten ändras till det nya (Säljö, 2000).

Olofsson (1987) skriver att Piaget tar upp att i början är barn egocentriska i sitt tänkande. Piaget menar att barnet är fast i sitt eget sätt att tänka, att barnet inte kan se ur en annan människas perspektiv. Barnet är medvetet om sina egna handlingar och tankar och sätter sina egna behov före andras, även att det är i kontakt med andra barn och vuxna som barnet blir mindre egocentriskt. Barn måste vara aktiva och få tillfälle att göra egna fysiska och intellektuella erfarenheter för att komma vidare i sin utveckling. Det är barnen som skall vara aktiva, inte läraren, utan läraren måste ta fasta på deras upptäckarlust och kreativitet och låta dem undersöka olika situationer (Stensmo, 1994).

Säljö (2000) skriver att Piaget fann efter att ha studerat barn att barn följer ett mönster för hur de utvecklas och rör sig upp i utvecklingsnivåer. Efter hand som barn får erfarenhet så utvecklas deras tankemönster och blir allt eftersom mer komplicerat fram till dess vi har tillägnat alla den vuxnes tankeredskap.

2.6.2 Sociokulturellt perspektiv

Säljö (2000) tar upp att det sociokulturella perspektivet utgår ifrån att människan är biologisk och har fysiska och mentala faktorer. En individs utveckling äger rum på två nivåer, biologisk och sociokulturell nivå, och den genomgår alla människor, enligt Vygotskij. [...utveckling övergår från att i huvudsak bestämmas av biologiska faktorer till att ske inom ramen för sociokulturella förhållanden] (Säljö,2000, s 36)".

Stensmo (1994) skriver att Vygotskij även menar att barns mentala utveckling börjar i leken. Barnet bearbetar sina intryck och lär sig handskas med omvärlden och på så sätt får sig en bild

av sin omgivning. Ju mer erfarenhet som barnet fått desto mer använder det sig av sin fantasi och kan göra olika lekkombinationer. Leken gör att barnet kan frigöra sig från nuet och uppslukas av något som rör framtiden. Enligt Vygotskij leder symbol- och rollekar till förskolebarns mentala utveckling, det vill säga att tänka ur olika perspektiv, och måste därför vara ett centralt medel i förskolan.

I leken lär sig barn att bli medvetna om sina egna handlingar och lär sig om det sociala umgänget genom att leka. När barnet upptäcker betydelsen i olika handlingar börjar det se utifrån sig själv och imiterar för att lära dess innebörd. I leken är det handlingen som är viktig inte resultatet. Med hjälp av olika redskap kan barnet bortse från den verkliga betydelsen, och föremål eller personer får en helt ny mening, men leken återspeglar alltid verkligheten i samhället, detta genom att köra bil, mata dockan eller genom leken mamma, pappa och barn och på så sätt lära sig hur samhället fungerar (Olofsson, 1987).

2.6.3 Utvecklingspsykologi

Pramling (1997) tar upp vikten av att barnet lät sig från sin omgivning. Det sker genom lek i olika grupper men även i samspel med människor i olika åldrar och miljöer. Barnet lär sig hantera och förstå tankar, känslor och hantera olika situationer och lär sig konsten att umgås med andra.

Den teori som utgick från Vygotskij är den kulturhistoriska skolan eller verksamhetsteorin. Han använde begreppet zon som är en beteckning på ett öppet område mellan människans medvetande och hennes omvärld. Barnet föds in i en kultur och lär sig omgivningens kollektiva beteenden genom lek, utbildning och arbete. Människans uppkomst och utvecklande beteende är biologiskt grundat. Vygotskij beskriver utvecklingszonen. Han menar att det som barnet för tillfället gör med en vuxen, kan det i morgon göra på egen hand (Stensmo, 1994).

Vygotskij talar om barns två utvecklingsnivåer.

”Det första är barns aktuella nivå, den nivå som visar vad ett barn eller en elev kan göra självständigt och som existerar som resultat av en bestämd men avslutad cykel. Skillnaden mellan denna aktuella nivå för självständig lösning av uppgifter och den andra nivån, då man är i stånd att lösa uppgifter under vägledning och med vuxnas hjälp, är zonen för barnets närmaste utveckling” (Folkman, 2003, s 103).

Säljö (2000) redovisar mer om utvecklingszonen och han definierar den som avståndet mellan vad en individ kan prestera på egen hand, utan stöd och vad man kan prestera under en vuxens ledning eller i samarbete med andra kamrater. Vygotskij menar att med lite handledning kan vi ofta lösa problem som vi skulle ha svårt att klara av ensamma. Vi kan klara det om vi får handledning, men det kan dröja innan vi själva kan använda till exempel ett redskap riktigt. Många situationer i skolan har också denna karaktär; vi kan förstå vad som sägs och görs, men vi kan inte klara av att hantera allt själva utan stöd. Med begreppet utvecklingszon ville Vygotskij betona att det mest intressanta ur ett psykologiskt perspektiv är inte bara den kompetens som barnet redan uppvisar, utan också vad som är potentialen i dess förståelse och agerande. Det kan ses som att den mer kompetente vägleder den mindre kompetente.

Det är upp till pedagogen att lotsa barnet till den andra utvecklingsnivån. Det finns mål som barn ska uppnå för att komma vidare i sin utveckling och ett utav dessa mål är att barnet ska kunna leka med andra barn för att lära sig det sociala samspelet. För många barn är förskolan platsen för de första erfarenheterna av att ha ett eget socialt umgänge utanför familjen, få de första erfarenheterna av att ingå i en grupp med jämnåriga och få deras vänskap. Men det kan vara svårt för en del barn att finna den gemenskapen och göra roliga saker tillsammans och kan behöva hjälp att komma underfund med de oskrivna reglerna som gör att samspel och lek fungerar utan för mycket bråk (Folkman, 2003).

Sommer (1997) skriver om samvarokompetens. Samvarokompetens är hur man betar sig i sociala sammanhang och kan studeras i familjen, förskolan, vuxna och barn tillsammans eller barn emellan. För att barnet ska kunna delta i en barngrupp krävs det att barnet har en del sociala färdigheter. Barnet ska kunna samarbeta och känna till spelreglerna i leken för annars kan barnet bli nekat att få vara med i aktiviteten. Att kunna läsa av den sociala samvaron i leken genom att iaktta och fundera över andras handlande behövs för att kunna komma in i gruppen utan att störa den pågående leken. Det är dessa sociala förmågor som lägger grunden för att barnet ska kunna anpassa sig för att kunna gå in i en pågående social grupp. Lär sig inte barnet de sociala koderna för hur man kan kontakta andra eller hur man leker med dem så blir barnet socialt isolerat. Vikten av att kunna avläsa andra barns aktiviteter gör att barnet kan hålla fast vid sin lek men kan anpassa den till de andras och deras pågående lek. Barnen behöver prova sig fram i sociala sammanhang och att det finns någon som kan hjälpa dem att tyda signaler eller att pedagogerna kan hjälpa dem i rätt riktning.

3. Empirisk del

I den empiriska delen finns vår metodbeskrivning om vad vi studerat, hur vi studerat ämnet steg för steg. Det finns en beskrivning av den empiriska delens upplägg av undersökningen samt genomförande och redovisning av våra resultat. Vi tar även upp etiska överväganden och kritiskt tänkande om arbetet.

3.1 Datainsamlingsmetod

För vår undersökning använde vi oss av en kvalitativ metod genom intervjuer och vi valde att inte ha bandspelare på grund av att flera av forskollärarna vi kontaktade berättade att de blev illa till mods av bandspelare samt att det var svårt att få tag på en bandspelare.

En intervju kan registreras genom medveten användning av forskarens förmåga att komma ihåg. Forskaren litar till sin empati och sitt minne och skriver ner det viktigaste efter intervjun, ibland med anteckningar som har förts under intervjun. Intervjuarens minne kommer att omfatta såväl den visuella informationen om situationen samt den sociala atmosfären och personliga interaktionen, vilket ofta går förlorat vid en vanlig bandinspelning. Intervjuarens aktiva lyssnande kan också fungera som ett selektivt filter, som bevarar det som är väsentligt för undersökningens ämne och syfte. Även om metoden där intervjuaren lyssnar och lägger på minnet ofta avfärdas som subjektiv, får man inte glömma att den viktigaste empiriska grunden till den psykoanalytiska teorin kom från att terapeuten lyssnade empatiskt och kom ihåg terapeutiska intervjuer. Dessutom utvecklade Freud sin psykoanalytiska teori vid tiden då det inte fanns några bandspelare (Kvale, 1997).

May (2001) beskriver hur man bör formulera frågor till en intervju, som att de ska vara specifika och inte vaga frågor, att använda ett enkelt språk vid formuleringen av frågorna och att inte formulera två frågor i samma fråga. Patel och Davidson, (1994) menar att man ska ha öppna frågor och med det menas frågor som inte har fasta svarsalternativ som till exempel ja och nej frågor för att få fram bästa resultat och det har vi använt oss av.

Vi har valt att använda oss av strukturerade frågor på grund av att alla intervjuade personer får samma fråga och det ställs på samma sätt vilket gör att det blir enhetlig struktur. Det handlar om att få fram intervjusvar och inte att komma med personliga synpunkter eller att improvisera (May, 2001). Vid vårt första intervjutillfälle upplevde den intervjuade att det var obehagligt på grund av att personen inte visste frågorna innan intervjun och därefter valde vi

att ge ut intervjufrågorna i förväg. Stensmo (1994) tar upp att kroppsspråket signalerar en människas känsla och detta genom olika gester och tecken. Genom tecken kan man göra varandra uppmärksamma på olika företeelser. May (2001) menar att det är viktigt att den intervjuade inte bara har den kunskap som krävs, utan också vet vad som förväntas av dem. Om de inte vet detta innan kan de känna sig illa till mods, vilket påverkar resultatet i intervjun.

3.2 Val av undersökningsgrupp

Vi har gjort vår kvalitativa undersökning på ett flertal förskolor i två olika kommuner i Blekinge. Vi har valt att inrikta oss på barn i åldern tre till fem år och vi valde att intervjua tio utbildade förskollärare. Förskollärarna vi intervjuade var kvinnor i 35- 55 års ålder och detta på grund av att det inte fanns några manliga förskollärare på dessa arbetsplatser. Anledningen till att vi valde dem med utbildning är att de bör ha mer teoretisk kunskap om utagerande barn än vad utbildad personal har. Denscombe (2000) menar att de människor som ingår i urvalet väljs för de har något speciellt att bidra med eller valdes på grund av deras yrkesposition. Det är viktigt att välja nyckelpersoner som arbetar på fältet.

3.3 Genomförande

Vi valde att inleda vår undersökning med att göra intervjuer med tio utbildade förskollärare. Till vår hjälp hade vi då skriftlig dokumentation i form av papper och penna. Vi valde också att låta förskollärarna ta del av frågorna innan intervjun, utom vår första intervju. Detta arbetssätt valdes på grund av att vi märkte att förskollärarna som vi intervjuade inte var lika nervösa, och att vi då fick ut mycket mer av svaren på frågorna.

Intervjuer är en teknik för att samla information som bygger på frågor. Intervjuer är vanligtvis personliga i den mening att intervjuaren träffar intervjupersonen och då genomför intervjun. Vi valde att använda oss av metoden att anteckna under intervjun och direkt efter renskriva detta. Anledningen till att vi valde detta var att vi från början hade tänkt använda bandspelare men flera av de vi kontaktade berättade att de blir illa till mods av att bli inspelade. Det var även svårigheter att få tag på en bandspelare. Att föra anteckningar under intervjun är inte alltid så lätt och fodrar träning. Anteckningarna kan göras mer eller mindre, men det är viktigt att intervjuaren förtydligar sina anteckningar direkt efter intervjun. Fördelen med en ljudbandsinspelning under en intervju är att intervjupersonernas svar registreras exakt. En nackdel med denna intervju metod är att det blir kostsamt eftersom de inspelade intervjuerna måste skrivas ut. En timmes intervju kan ta fyra till sex timmar att skriva ut. Det är oftast inga

problem att få intervjupersonerna att prata inför en bandspelare, men ändå händer något när den har stängts av. Då börjar personen prata mer spontant och är inte lika angelägen om att framstå som till exempel logisk och förnuftig (Patel & Davidson, 1994).

I början av vår kvalitativa undersökning gjorde vi en provintervju var, för att se hur det var att intervjua en person och för att se hur frågorna stämde och upplevdes av de intervjuade. Därefter valde vi att göra två enskilda intervjuer var på grund av tidsbrist av de tillfrågade förskollärarna. Förskollärarna kunde inga andra tider så vi fick dela upp intervjuerna emellan oss för att det skulle vara så effektivt som möjligt. Efter det valde vi att båda närvara vid resten av intervjuerna och det för att då kunna hjälpas åt att tolka responsen och vi båda förde anteckningar i form av stödord och meningar. Vi valde att turas om att intervjua personerna. De flesta intervjuerna gjordes i förskolans personalrum och det blev ofta avbrott i form av personal som kom in och även barn för att fråga om något. Men förskollärarna fortsatte direkt efter där de blev avbrutna och var positiva och ville gärna hjälpa till.

3.4 Bearbetning

Vi gick igenom och analyserade vårt material och de olika intervjuerna som vi gjort med förskollärarna. När vi analyserade materialet valde vi ut det som var relevant för vår undersökning. Vi tittade på svaren från intervjuerna och fokuserade då på de frågor som vi har i vår frågeställning.

Efter ett antal intervjuer kunde vi se ett mönster genom intervju svaren men tyckte att det var bra att ha tio intervjuer för att få fram ett bra resultat. Enligt Kvale (1997) finns det inte ett visst antal intervjuer som bör göras utan det är att intervjua så många personer som behövs för att få reda på det som forskaren vill veta. Vidare kan det vara ett svårt val då det i kvalitativa intervjuer finns en tendens att antalet personer blir för få eller för många. Trost (1997) skriver att det är bättre att begränsa sig till ett färre antal noga utförda intervjuer än till fler mindre väl utförda intervjuer.

3.5 Tillförlitlighet och kritiskt tänkande

Om vi i dag hade valt att göra en intervju så hade från början båda valt att delta vid alla intervjuer. Detta för att få samma intryck och att det då är lättare att diskutera vad båda har sett och hört. Nästa gång hade vi valt att planera platsen bättre för intervjun, detta för att kunna sitta ostört. Det upplevdes som väldigt störande när personal eller barn kom in och störde i intervjun.

3.6 Etiska överväganden

Innan vi började vår undersökning med intervjuer samt under arbetets gång följde vi forskningsetiska principerna, vilka är informationskravet, samtyckekravet, konfidentialitetskravet och nyttjande kravet (Vetenskapsrådet, 2002).

Informationskravet innebär att forskaren ska informera om att deltagandet är frivilligt och att de har rätt att avbryta sin medverkan. Det ska tydligt framgå att uppgifter som insamlas bara kommer att användas för forskningen och inte för något annat syfte. Vi informerade förskollärarna om vår undersökning innan intervjun påbörjades. Vi informerade då om syftet med vårt arbete och att deras deltagande var frivilligt och att de intervjusvar som insamlats inte skulle användas för något annat än vår forskning.

Samtyckeskravet innebär att deltagaren i undersökningen har själv rätt att bestämma över sin medverkan och vill dem avbryta sin medverkan så har de rätt att göra detta utan att det blir några negativa följder. Förskollärarna i vår undersökning har frivilligt ställt upp att medverka till intervjun. Vidare har inte någon valt att avbryta sin medverkan.

Konfidentialitetskravet innebär att uppgifterna om alla de medverkande i undersökningen ska vara så konfidentiella som möjligt och att personuppgifterna ska förvaras på ett sätt, så att obehöriga inte kan ta del av dem. Vi har valt att inte ha med personuppgifter utan bara vilket kön, ålder, utbildning och vilket län som intervjuerna har genomförts i. Ur forskarsynpunkt gjorde vi detta för att försvåra identifieringen av dem som valt att medverka i undersökningen.

Nyttjandekravet innebär att enskilda personers insamlade uppgifter bara får användas till forskningsändamål. Förskollärarna informerades om att insamlad information bara används till forskningsändamål och inte till något annat.

4 Resultat

Vi har valt att använda oss av meningskoncentrering och med det menas att vi sammanfattar intervjupersonernas uttalande och på så sätt får ur det väsentligaste ur alla intervjuer (Kvale, 1997). I början av varje stycke är en kortsammanfattning av svaren vi fick av de intervjuade och citaten de vanligaste svaren vi fick från de intervjuade förskollärarna. Intervjufrågorna (bilaga 1) redovisas kortfattat var för sig och sedan har vi sammanställt resultatet.

4.1 Kännetecken för utagerande barn

Utagerande barn har svårt att samspela med andra barn och hamnar ofta i konflikter. De barnen vet inte hur de ska agera med andra barn på grund av att de inte förstår de sociala regler som krävs för att kunna umgås med andra barn. Förskollärarna berättar att det är ofta som de här barnen hamnar i bråk och att de inte kan kontrollera sina humörsvängningar.

”De syns och hörs mest”

”Dessa barn märks, de är livliga, aktiva i överkant, har ofta kraftiga humörsvängningar från ”överglada ” till rasande arga ”

4.2 Förskollärarnas tankar om hur vanligt det är med utagerande barn i förskolan

Flertalet av förskollärarna tyckte att det var allt vanligare med utagerande barn och att det finns oftast något barn i varje årskull. Det togs även upp att det kan vara miljön i vårt samhälle som skapar de utagerande barnen. Två förskollärare tyckte inte att det var så vanligt men när det kommer ett utagerande barn tar det så pass mycket tid att passa detta barn, så de andra barnen i barngruppen blir lidande. Därför är det bra om det utagerande barnet får en egen i personalen att ty sig till och som kan hjälpa barnet i sociala sammanhang samt i leken.

”Det känns som att det ena barnet avlöser det andra, vilket då får en att fundera om det är den miljö vi erbjuder barn som gör att en del inte klarar av den och reagerar på detta sätt. Jag skulle nästan våga säga att vi varje år möter något eller några barn med ett mer eller mindre uttalat beteende”.

Två av de intervjuade tyckte inte att det är så vanligt med utagerande barn på förskolan.

”Jag tycker inte att det är så vanligt men där det finns kräver de nästan en personals hela uppmärksamhet och det innebär med dagens stora grupper väldigt mycket för de andra barnen.”

4.3 Att arbeta och stärka de utagerande barnen

Förskollärarna säger att när de arbetar med att stärka dessa barn är det viktigt att finnas i närheten och att ge barnet sin uppmärksamhet samt beröm. Förklarar för barnet vilka sociala regler som finns och att deras beteende kan få konsekvenser. Det är bra för barnet att ha fasta rutiner som gör att det känner sig tryggt och vågar prova sig fram i leksituationer och att man lyfter det som barnet klarat bra. Ofta blir dessa barn beskyllda för saker de inte har gjort så det är viktigt att diskutera de händelser som uppstår med de inblandade så att det inte alltid är det utagerande barnet som får skulden.

”Vara med barnet i leken och förklara de sociala regler som förekommer, konkret visa barnet på de konsekvenser som agerandet får, ordna en så strukturerad och konsekvent miljö som möjligt med fasta återkommande rutiner.”

”Genom att vara osynligt synlig och stötta barnet när det kört ihop sig. Att vara uppmärksam på att barnet inte får skulden för saker som de inte är inblandade i. Det gäller att med beröm lyfta barnet vid varje tillfälle som det bara går.”

4.4 Barnets negativa kontra positiva sidor

Ofta är det de negativa sidorna hos utagerande barn som man lägger märke till mest för det är de barnen som syns, hörs och störs mest. Tyvärr tar man de positiva sidorna för givet och de får inte lika mycket uppmärksamhet som de negativa. Det kan även vara frustrerande för förskolläraren som ena minuten är arg och frustrerad på barnet för att sedan vända helt och ge barnet beröm. Det är inte alltid lätt att hantera de situationer som kan uppstå.

”De negativa sidorna syns, hörs och störs mer. De positiva ser man inte eller kanske ta det för givet”.

”De är det negativa beteendet som ”tar musten ur en” och därför är det självklart de bitarna som man fokuserar och lägger märke till. Det är också krävande att själv kastas runt bland sina egna känslor, att först vara arg och känna frustration för att i nästa stund berömma från hjärta gentemot samma barn”.

4.5 Förskollärarnas hantering av aggressivt beteende

För att bemöta aggressivitet bör den vuxne vara lugn och saklig och hjälpa barnet förstå sitt agerande. Barnet måste få förklara varför det betedde sig som det gjorde och reflektera kring situationen. Barnet har rätt att avreagera sig men inte på en person och bör kunna få gå undan eller sitta i knäet tills det har lugnat ner sig och kan resonera. Barnet behöver få ge utlopp för sina känslor men att det kan göras på ett bättre sätt än att bråka och slåss med andra barn.

”Att om det är möjligt och att det går att ha kroppskontakt att barnet sitter i knäet på mig när vi pratar. Reda ut saken med de barn som är inblandade och diskutera rätt och fel och lyssna på alla parter. Det är viktigt att barnet får social bekräftelse.

”Barnet bär på frustration, och deras agerande är ett resultat av situationen som blir jobbiga för barnet. De måste få ut sina känslor och det blir vår uppgift att finna kanaler för detta. Att de får bli arga, men inte slå någon”.

4.6 Utagerande barns samspel med andra barn

Utagerande barn har svårt att kunna samspela med andra barn och de vill gärna komma in i leken och bestämma men det finns lek-koder som det utagerande barnet ska lära sig att tolka för att kunna agera bra i en grupp. Finns det inget som distraherar dem, så är dem precis som vilket barn som helst.

”Dessa barn har svårt att förstå andra barns känslor och vill alltid vara den som bestämmer.”

”Vi måste finnas där för barnet och backa situationer och föra en dialog med barnet. Ofta kan denna dialog inte föras förrän situationen och barnet har lugnat sig. De utagerande barnen fungerar emellanåt som vilka barn som helst. Finns det inget omkring dom som distraherar så råder det lugn och harmoni i gruppen.”

”Inte sällan så är det också så att även barngruppen får svårt att acceptera det utagerande barnets beteende just för att det sociala samspel inte är på samma våglängd eller villkor. Detta leder då till att övriga barngruppen ofta visar upp ett avvisande, negativ attityd till det utagerande barnet”

4.7 Utagerande barns sätt att hantera sin situation

Det blir ofta bråk om det är stora grupper och barnen kan inte hantera situationen själva utan behöver hjälp av en vuxen. Det kan vara bra att barnen försöker reda upp situationen själva men oftast går det inte så det är viktigt att det finns en pedagog som kan hjälpa dem finna en lösning.

”Ofta hamnar dessa barn i bråk men det är upp till oss pedagoger att hjälpa dessa barn och försöka lotsa dom fram.”

4.8 Förskollärarnas bemötande av föräldrarna

Det är bra att ha en rak kommunikation med föräldrarna och att man säger det negativa på ett bra sätt och inte bara ta upp det negativa utan även det positiva som skett under dagen. Som förskollärare ska man vara ärlig mot föräldrarna och ge en positiv bild av barnet och dess beteende, för det är föräldrarna som känner sitt barn bäst. Det är viktigt att bemöta föräldrarna som vilka föräldrar som helst men att ge positiv feedback om barnets dag än att ta upp en negativ händelse. Föräldrarna behöver även veta att deras barn har gjort eller varit positiv

under dagen och att man berättar det så att även barnen hör att de har gjort något bra och det kan stärka barnens självbild och att det förstärker föräldrarnas bild av barnet.

”Det gäller för oss förskollärare att bygga upp ett förtroende mellan föräldrar och personal. Att kunna ha ett öppet samtal med föräldrarna och vara ärlig och professionell i sitt yrke”.

”Genom ett välarbetat samtal där vi försöker hitta gemensamma handlingsmönster. Det är viktigt att efter detta inte varje gång något hänt belasta föräldrarna med situationen som uppstod utan i stället försöka lösa det på förskolan och sen är det färdigt.”

4.9 Förskollärarnas sätt att ge positiv/negativ kritik

Det är bra att ta upp mycket positivt så att föräldrarna inte fokuseras bara på det negativa beteendet. Det är alltid jobbigare att ge negativ kritik än positiv men inte vara rädd för att ta upp det med föräldrarna. Det ska inte vara jobbigt för föräldrarna att komma för att prata om sitt barn utan de ska även kunna känna sig stolta över sitt barn och dess framsteg och att det nämns direkt om det har skett något på förskolan, positivt som negativt.

”Vi inleder alltid med positiv kritik i samtal och avslutar också alltid med det. Alla barn har något positivt.”

”Om de ska hämta sitt barn och föräldrarna frågar hur det har varit i dag? Så kan man säga att jo det har varit bra, men det har hänt en incident. Det finns ingen anledning att berätta allt.”

”Det är viktigt att ge informationen direkt när den dyker upp och inte ‘spara’ allt till ett föräldrasamtal.”

4.9.1 Sammanfattning av resultat

Utagerande barn har svårt för relationer med kamrater, är ofta i konflikter, har svårt att förstå lekens regler, vill alltid bestämma, kan inte reglera sin ilska och kan då börja slåss och skada andra och till och med sig själva. Det finns ofta något barn i varje barngrupp som är utagerande. Enligt de förskollärare som blivit intervjuade så tyckte med parten att det blir mer och mer vanligt med utagerande barn i barngruppen.

Det är bra att vara med barnet vid leksituationer, hitta barnets positiva sidor, uppmärksamma barnet och ge beröm. I dagens stora barngrupper är det lättare att notera barnets negativa

beteende för det är det som märks mest, men det är viktigt att tänka på allt det positiva och att stärka barnets bra sidor.

Det är viktigt att bemöta det aggressiva beteendet lugnt och sakligt. Det är bra att hjälpa barnet med dess beteende och ge barnet en chans att förklara sig om det hänt något. Att vara lugn, säker, ta barnet åt sidan för att få lugna ner sig, fråga barnet vad det kände och uppmana till tanke och reflektion.

En del barn passar inte ihop och kan inte leka tillsammans och då kan man medvetet dela upp barnen i andra grupper. De utagerande barnen behöver lära sig de lek-koderna som finns. Det kan behövas en pedagog som kan hjälpa barnen finna en lösning när det uppstår situationer som de inte kan lösa själva.

Vid föräldrakontakten ska man ta upp mer av det positiva som har hänt under dagen i stället för att belysa det negativa. Föräldrarna och barnet behöver veta att det har hänt något bra för att barnet ska få en bättre självbild av sig själv och även att föräldrarna har en bra bild av barnet. När föräldrarna ska få kritik om sitt barn är det bra om man börjar med något positivt och avslutar med det positiva för alla barn har något som är bra. Prata om de framsteg som barnen har gjort så det inte bara blir negativ kritik och att föräldrarna ska känna sig stolta över sitt barn.

5 Diskussion

I den litteratur som vi har läst och genom de intervjuer som vi har gjort har vi fått lära och förstå utagerande barn bättre. Genom vårt arbete kan vi dela med oss av våra nya kunskaper och erfarenheter till andra som är intresserade av ämnet. Vi har genom vår kvalitativa undersökning fått en bättre inblick i förskolepersonalens bemötande av utagerande barn, lekens betydelse för samspel med andra barn och förskolans och föräldrarnas kontakt med varandra.

Enligt Folkman (1998) är utagerande barn som stör ordningen mest på förskolan och då är det viktigt att det finns någon vuxen som kan stoppa dem. Det behövs att det finns tydliga ramar, regler och struktur för att barnen ska känna sig trygga. Vi håller med om att de utagerande barnen är dom barn som syns och stör mest i förskolans verksamhet och det har vi sett ute på vår verksamhetsförlagda utbildning. Vi tror att det då är viktigt att ha en tydlig struktur över dagen på förskolan för att skapa en trygghet för de utagerande barnen. Det kan vara som fasta tidpunkter vid måltiderna, att ha fri lek på bestämda tider och berätta ett par dagar tidigare om en aktivitet som ska ske. Det behövs en förutsägbar vardag för att kunna öka barnets tillit, tillit handlar om att den vuxne ger barnet skydd, närhet och att orka med barnets temperament och det kommer vi att tänka på när vi arbetar ute på förskolor.

Vi har genom litteratur och intervjuer med förskollärare uppmärksammat vikten av att de utagerande barnen har en trygg plats i förskolan. Vi läste även att det ger barnen en trygghet att veta vad som ska ske vid vilken tidpunkt och det gör att barnen vågar prova nya saker. Där kan leken vara ett bra redskap att använda sig av så att utagerande barn kan lära sig sätta ord på sina känslor och hantera dem (Nilzon, 1999). Det är i grupp med sina vänner som utagerande barn har det svårast för att de inte förstår lekens underförstådda regler och kan därav inte samspela med andra barn utan att det blir bråk. Därför känner vi att det material och all kunskap som vi har fått kring ämnet utagerande barn hjälper oss i vårt vardagliga och professionella arbete på förskolor och för att kunna hjälpa och förstå dessa barn. För om barnet kan sätta ord på sina känslor och förklara vad de vill när de ska in i en pågående lek så blir det förmodligen inte lika mycket bråk om barnen kan kommunicera med varandra.

I vår kvalitativa undersökning kom det fram att förskollärarna betonade vikten av att en vuxen kan gå in i leken för att kunna hjälpa barnet att undvika konflikter, förklara hur samspelet fungerar och vad leken går ut på. De utagerande barnen kan behöva en vuxen som förklarar

det som barnen inte förstår och att alltid finnas till hands om det behövs. Vi anser att det är viktigt att ha en vuxen i närheten för att kunna hjälpa barnet i svåra och jobbiga situationer som ett stöd för de barn som kan behöva det.

Kimber (2000) skriver att föräldrarna är experter på sina barn och det är viktigt att lyssna på vad föräldrarna säger. Förskollärare ska möta föräldrarna med respekt och ta tillvara på deras åsikter och kunnande om sina barn för att kunna skapa en god relation till varandra. Vi tycker att om inte den ömsesidiga respekten finns kan det vara svårt att förklara för föräldrarna hur deras barn beter sig på förskolan och det blir då svårt att skapa en bra grund för att kunna hjälpa barnet. Det är viktigt att inte skuldbelägga föräldrarna för deras barns beteende utan att finnas som stöd ifall dom behöver prata eller finnas där att ge råd och tips till dem som vill ha det. En av dem som vi intervjuade berättade att hon inte alltid behöver ta upp alla konflikter som uppstår på förskolan för föräldrarna utan det är viktigare att ta upp det positiva som skett under dagen och även berömma barnet för det positiva som skett. Det anser vi vara ett bra sätt att bemöta föräldrarna och även att stärka barnet genom att prata mer om det positiva som hänt än att fokusera på allt det negativa.

Raundalen (1996) skriver om att veta skillnaden mellan ilska och aggression. Ilska är den känsla barnet har som man kan se i ansiktet, höra på rösten och som man tydligt kan se i kroppsspråket. Så länge uttrycksformerna inte drabbar någon annan som att sära eller skada någon så får barnen agera ut sina aggressioner. Vi håller med om att det är viktigt att veta skillnaden och att bemöta de utagerande barnen på ett bra sätt. Raundalen menar även att aggressivt beteende ska bestraffas men att barnen vet vad det har gjort fel och att det blir bestraffning när barnet beter sig illa men att barnet får ge sin version av händelsen innan det blir bestraffat. Många utav de utagerande barnen kan annars lätt bli syndabockar för det som sker i omgivningen tror vi. Det är lätt att lägga skulden på en kamrat som brukar hamna i bråk över saker och därför är det väldigt viktigt att man lyssnar på alla parter som varit inblandade innan det görs en åtgärd.

Även Wiking (1991) tar upp om att bemöta aggressivitet och vikten av att det utagerande barnet vet att när det gjort fel blir det bestraffat men Wiking (1991) skriver även att barnen är känsliga mot att bli tillrättavisade. Då är det viktigt att barnen har en förälder eller en i förskolans personal som barnet känner sig tryggt med. Vi tycker framför allt att ett utagerande barn behöver någon som det känner sig tryggt med och som kan hjälpa barnet i sitt beteende

och i sociala sammanhang. Barnet bör känna att det vågar visa sina bra och dåliga sidor för den person som den känner sig säker med och att barnet inte blir dömt hela tiden utan att barnet får vara sig själv men under kontrollerade sammanhang.

Förskolläraren kan hjälpa barnet att samspele med andra barn i gruppen och finnas där som en trygghet och att lära barnet om vilka regler som finns när man umgås i olika gruppkonstellationer. Men även att den vuxne ska ge barnet närhet och uppmuntran för att kunna bli starkare i sig själv och på så sätt känna trygghet med andra. Vi tycker även att när man arbetar med dessa barn är det viktigt att hela tiden visa för det utagerande barnet att man tycker om barnet precis som det är men att det är dess beteende som inte är acceptabelt för någon, varken barnet eller dess vänner. Så det är viktigt att man är rättvis och inte bryter de regler som finns för något barn annars kan den kontakt som byggts upp med det utagerande barnet bli förstört.

Säljö (2000) beskriver kognitivismen som en teori som betonar människans tänkande och det vill säga en persons inlärning och utveckling. Enligt Piagets syn på utveckling så är människan i samspel med omgivningen genom två processer, som är assimilation och ackommodation. Assimilation är att vi lär oss hur omvärlden fungerar genom erfarenheter och får saker och ting bekräftade. Ackommodation är när det sker en förändring på vårt sätt att se på verkligheten. Dessa processer ingår i alla handlingar som det nya, tolkas till den gamla erfarenheten och som ändras till den nya. Piaget skriver även att barn är egocentriska i sig själva och kan inte riktigt anpassa sig till den vuxne. Vi håller inte riktigt med om det och därför hänvisar vi till det sociokulturella perspektivet (Säljö, 2000). Säljö's syn utgår ifrån Vygotskijs teorier om att barn samspele med sin omgivning och lär sig genom att skaffa erfarenheter från sin omgivning och det håller vi med om. Barn lär sig genom att titta, härma och uppleva sina erfarenheter, vi lär genom att uppleva händelser och det är något som vi gör hela livet, stora som små.

Vi känner att vi har uppnått vårt syfte med arbetet och fick svar på de frågeställningar om hur utagerande barn blir bemötta av förskolepersonal och vad som kan göras för att stärka dessa barn. Även om lekens betydelse för att kunna samspele med andra barn och hur samspelet mellan föräldrar och förskollärare fungerar. Förskollärarna som har ställt upp med att intervjuas har varit positivt inställda till vårt arbete och hjälpt oss få svar på våra frågor om

hur de utagerande barnen är i barngrupp, hur förskollärarna anser om vanligheten med utagerande barn och hur de hanterar dessa barn.

Våra slutsatser från intervjuerna är att de utagerande barnen ger sig in i situationer som de inte kan hantera och att de behöver hjälp med att lära sig de sociala koder som finns i sociala sammanhang. Utagerande barn är inte rädda att kasta sig in i situationer som de inte har kontroll över men det är svårare att förstå leken och dess betydelse för alla som medverkar i den. Av svaren vi har fått så är det viktigt att utagerande barn har en vuxen som de kan lita på som hjälper dem i situationer som de inte kan hantera själva och ger dem råd och stöd. Även att de barnen inte är bråkiga och dumma utan de behöver få en bättre självkänsla och lita på sig själva. Det krävs att förskola, barn och föräldrarna samarbetar för att kunna ge barnet en bra och trygg uppväxt.

Vi känner att den litteratur som vi har läst samt de intervjuer som vi har genomfört att det har bidragit till en bra erfarenhet som vi kommer att ha med oss i vår kommande yrkesroll. För det är med stor sannolikhet att vi kommer att stöta på utagerande barn i de förskolor där vi arbetar och då är det bra att vi har den kunskap om hur vi ska gå tillväga för att kunna nå fram till dessa barn och stärka dem för ett bättre lärande.

Ett förslag till fortsatt forskning om ämnet är att observera utagerande barn i barngrupp och konstruera en åtgärdsplan för dessa barns speciella behov. Att utifrån lek och samspelsövningar kunna stärka barnet och lära dem se och förstå de sociala regler som finns i olika sociala konstellationer.

5.1 Metoddiskussion

Vi valde att dela ut intervjufrågorna i förväg. Vi hade inte bandspelare under intervjun, detta på grund av att vi inte fick tag i någon och för att de flesta tillfrågade förskollärarna inte skulle känna sig bekväma med en bandspelare. Vi har kommit fram till att tillförlitligheten hade varit bättre i resultatet om vi hade använt oss av en bandspelare under intervjuerna. Detta för att det kan vara svårt att anteckna ordagrant vad någon säger för att kunna använda som citat. Det kan finnas risker med att man missar något när man antecknar. Under intervjuerna var det svårt att hitta bra placeringar för våra intervjuer på förskolorna. Det var svårt att sitta ostört och detta skulle vi ha planerat innan vi kom dit. Vi har även upptäckt brister i vår intervjuguide (bilaga 1) som vi vill påpeka här. Detta är att det är dubbelfrågor på fråga sju

och tre och det bör undvikas. Detta på grund av att ställs det dubbelfrågor så finns risken att bara en av frågorna blir besvarad. Vi kan också ställa oss frågan nu om fråga ett är relevant. Detta tycker vi att den är för det är bra att få en inblick i vad förskolepersonalen kan och anser att ett utagerande barn är. Fråga två har vi med för att vi vill påvisa förskollärarnas åsikt om hur vanligt det är med utagerande barn i dagens barngrupper. Fråga nio kunde vi helt ha tagit bort på grund av att det är likartad med fråga åtta och den frågan har vi redan fått svar på innan.

6 Sammanfattning

Vårt syfte med examensarbetet var att undersöka hur de utagerande barnen blir bemötta av förskolepersonal och av barnen i barngruppen, vad som kan göras för att stärka dessa barns självkänsla och även föräldrarna och förskolans samspel. Syftet med examensarbetet var även att undersöka hur leken kan hjälpa de utagerande barnen i samspel med andra barn i barngruppen.

Genom vårt arbete har vi kommit fram till att det är viktigt hur de utagerande barnen blir bemötta av förskollärarna, vad förskollärarna kan göra för att stärka barnens självkänsla och tillit. Även hur föräldrarna och förskolan kan samarbeta och lekens betydelse för dem utagerande barnens utveckling. Förskollärarna hjälper barnet genom lek och att finnas där för barnet när det behöver hjälp, men även att bemöta det aggressiva beteendet som utagerande barn har. Förskollärarna bör vara lyhörda, kreativa och sätta tydliga gränser för att hjälpa de utagerande barnen men även att finnas som stöd till föräldrarna som har utagerande barn, ha en bra föräldrakontakt och hjälpa föräldrarna att sätta gränser (Folkman, 1998).

Leken har en viktig betydelse för barns utveckling och för att barn ska delta i lek behöver de känna sig trygga med sin omgivning. I *Lpfö 98* (Utbildningsdepartementet, 1998) står det att förskolan ska utgöra en trygg miljö som lockar barnen till lek och aktivitet och förskolan ska även utgå från varje barns behov för att hjälpa barnen vidare i utvecklingen. Alla barn är olika och alla barn ska få sina behov tillfredsställda och kunna samspela med varandra. Men en del barn kan behöva mer hjälp och stöd än tillfredsställda och det är upp till förskolan att skapa miljöer som alla kan känna sig trygga andra och då är det upp till förskolan att skapa miljöer och lärande samspel mellan vuxna och barn och även att barnen lär av varandra.

Vi tar även upp i litteraturdelen om olika teorier som kognitivismen, sociokulturellt perspektiv och utvecklingspsykologi. De teorierna har alla betydelse för barnets utveckling om hur barn ser på omvärlden och hur barn lär sig samspela med dem i sin omgivning. Det är viktigt att förstå barnets utveckling för att kunna vägleda barnet i sociala sammanhang.

När vi gjorde vår kvalitativa undersökning använde oss av intervjuer som vi gjorde med förskollärare i Blekinge. Innan vi började med våra intervjuer tänkte vi på de etiska ställningstagandet och informerade förskollärarna om vad intervjuerna skulle handla om och att materialet skulle behandlas konfidentiellt (Vetenskapsrådet, 2002). Vi intervjuade 10

förskollärare i två kommuner i Blekinge och vi använde oss av intervjufrågor som vi sammanställt. När intervjuerna var slutförda gick vi igenom materialet och tittade på frågorna från vår frågeställning för att kunna fokusera på innehållet i svaren och göra en bra sammanställning.

I resultatet vi fick fram såg vi att de flesta förskollärare tyckte att det blivit vanligare med utagerande barn i barngruppen och att de utagerande barnen har svårt att umgås med andra barn för de anses vara de som ställer till med bråk. Ofta är de utagerande barnen inte med i leken för de förstår inte de lek-koder som finns och därför är det bra om det finns en vuxen som kan hjälpa barnet med hur det barnet ska kunna komma in i leken samt att finnas till hands om det blir aggressivt och den vuxne går in och hjälper barnet i de situationer som det inte kan lösa själv. Föräldrakontakten är viktig och att man inte bara tar upp det negativa utan pratar mer om det positiva som hänt under dagen.

7 Källförteckning

- Angelöw, B & Jonsson, T. (2000) *Introduktion till socialpsykologi* Lund: Studentlitteratur
- Denscombe, M. (2000) *Forskningshandboken* Lund: Studentlitteratur
- Folkman, M-L. (1998) *Utagerande och inåtvända barn* Hässelby: Runa förlag
- Folkman, M-L & Svedin, E. (2003) *Barn som inte leker: från ensamhet till social lek* Stockholm: Runa förlag
- Furman, B. (2004) *Barn är smarta: Jag kan metoden för kreativ problemlösning* Stockholm: Natur och Kultur
- Granberg, A. (2004) *Småbarnslek: en livsnödvändighet* Liber: Stockholm
- Kimber, B. (2000) *Att stå ut med busungar eller Boken som lockar fram kraften hos de vuxna* Värnamo: Ekelunds Förlag AB
- Kinge, E. (2000) *Empati hos vuxna som möter barn med särskilda behov* Lund: Studentlitteratur
- Kvale, S. (1997) *Den kvalitativa forskningsintervjun* Lund: Studentlitteratur
- Ljung-Djurf, A. (2004) *Spelet runt datorn* Malmö: Läroutbildning
- May, T. (2001) *Samhällsvetenskaplig forskning* Lund: Studentlitteratur
- Nilzon, K. (1999) *Barn med känslomässiga problem* Lund: Studentlitteratur
- Olofsson-Knutsdotter, B. (1987) *Lek för livet: en litteraturgenomgång av forskning om förskolebarns lek* Stockholm: HLS förlag
- Pramling Samuelsson, I & Mårdsjö A-C (1997) *Grundläggande färdigheter- och färdigheters grundläggande* Lund: Studentlitteratur
- Raundalen, M. (1997) *Empati och aggression* Lund: Studentlitteratur
- Sommer, D. (1997) *Barndomspsykologi* Stockholm: Runa förlag
- Stensmo, C. (1994) *Pedagogisk filosofi* Studentlitteratur: Lund
- Säljö, R. (2000) *Lärande i praktiken* Stockholm: Prisma
- Trost, J. (1997) *Kvalitativa intervjuer* Lund: Studentlitteratur
- Vetenskapsrådet (2002) *Forskningsetiska principer* Stockholm: Vetenskapsrådet
- Wiking, B. (1991) *Bråkiga barn* Stockholm: Almqvist & Wiksell förlag
- Öhman, M. (2003) *Empati genom lek och språk* Stockholm: Liber

Styrdokument:

Utbildningsdepartementet, (1998) *Läroplan för förskolan - Lpfö 98* Stockholm: Fritzes förlag